

Zadužnica – prijenos, povrat i poništenje

Gordana Muraja, magistra prava

Zadužnica je vrijednosni papir kojim dužnik osigurava plaćanje time što vjerovniku omogućava prisilnu naplatu potraživanja. Kada ispuni svoje obveze, sve dok mu zadužnica nije vraćena, dužnik je u nezavidnoj situaciji: naplata na temelju zadužnice može mu blokirati račun, što mu može jako otežati poslovanje. Zbog toga ne preostaje ništa drugo nego tražiti povrat zadužnice, a ako je dokument izgubljen zatražiti poništenje/amortizaciju zadužnice.

1. Zaduznica

Zadužnica je vrijednosni papir kojim se osigurava plaćanje. Izdaje je dužnik kako bi ojačao pravni položaj vjerovnika koji se iz nje ima pravo naplatiti.

Njeno je izdavanje uređeno člankom 214. Ovršnog zakona¹ (dalje u tekstu: OZ) koji propisuje da dužnik može privatnom ispravom potvrđenom kod javnog bilježnika dati suglasnost da se radi naplate tražbine koja iz zadužnice slijedi zaplijene svi računi koje ima kod banaka te da se novac s tih računa isplati vjerovniku.

Isti članak OZ-a zadužnicu po učinku izjednačava s pravomoćnim rješenjem o ovrsi. Dovoljno je da istu vjerovnik dostavi tijelu nadležnom za provođenje prisilne naplate (FINA) i zatraži njenu naplatu. U ovom postupku više nema prigovora, žalbenih rokova, odgode i zastoja: ako dužnik ima sredstava na računu, ona se plijene i prenose vjerovniku. Ako dužnik nema dovoljno sredstava na računu, plijeni se dostupan iznos, a račun se blokira u očekivanju drugih uplata koje će omogućiti daljnju naplatu.

1.1. Registar izdanih zadužnica

¹ Ovršni Zakon, NN br. 112/12, ZOIZD Zakona o parničnom postupku 25/13 i 93/14.

Zbog njene učinkovitosti u naplati i problema koje naplata dužniku može donijeti, od stupanja na snagu važećeg OZ-a, odnosno od 17 listopada 2012. godine, zadužnicu kod izdavanja mora potvrditi (solemnizirati) javni bilježnik, te ona mora biti upisana u Registar izdanih zadužnica koji vodi Hrvatska javnobilježnička komora.

Iako se u Registar upisuju brojni podaci o dužniku, vrsti zadužnice, vjerovniku u čiju je korist izdana, iznos tražbine i slično, nije predviđeno da se u njega upisuje ispunjenje obveze za čije je osiguranje zadužnica izdana.

2. Prijenos zadužnice

Poslovanje i dužničko-vjerovnički odnosi između dužnika i vjerovnika, pa i kada su njihove obveze ugovorene, u velikoj mjeri se oslanja i na međusobno povjerenje. Dužnik koji je zadužnicom osigurao izvršenje svojih obveza treba imati i povjerenja u vjerovnika da primljeno osiguranje plaćanja neće zloupotrijebiti.

Pritom, zadužnica je vrijednosni papir koji se može prenijeti i na druge, što je utvrđeno i člankom 214. stavkom 4. OZ-a. Prijenosom druge osobe stječu prava koja je po izdanoj zadužnici imao vjerovnik.

Pa ako je povjerenje između dužnika i vjerovnika razvijeno, situacija u kojoj druga osoba drži vrijednosni papir koji joj omogućava naplatu, za dužnika nikako nije povoljna. Naime, u prijenosu između vjerovnika i druge osobe dužnik nije morao sudjelovati. Iako je dug po ugovoru u cijelosti ili djelomično ispunio bez prisilne naplate, iz zadužnice to nije vidljivo jer nema obveze vjerovnika da na zadužnici navede da je obveza ispunjena. Propisano je samo da će FINA u postupku prisilne naplate, ako vjerovnik zatraži povrat zadužnice, na ispravi naznačiti da je obveza djelomično ispunjena, odnosno ako je vjerovnikovo potraživanje u cijelosti namireno o tome obavijestiti dužnika i na njegov zahtjev vratiti ispravu.

Slijedi da su najvećoj nesigurnosti izloženi dužnici koji uredno ispune obvezu, a dokument nakon ispunjenja obveze zadrži vjerovnik.

Ako se dogodi da imatelj zadužnice od FINE zatraži naplatu, dužnik nema mogućnost osporiti njenu naplatu. Naime, potraživanje iz zadužnice je apstraktni pravni posao koji postoji sam za sebe i odvojen je od pravnog posla koji je zadužnica osiguravala.

Zlouporaba zadužnice jedan je od načina izvršenja kaznenog djela prijevare u gospodarskom poslovanju opisanog u članku 247. Kaznenog zakona, a za koje je propisana kazna zatvora. No kazna izrečena počinitelju neće izdavatelju popraviti nastalu štetu. Želi li nadoknadu štete, dužnik treba pokrenuti odgovarajući sudski postupak.

3. Povrat zadužnice dužniku

Zbog svih rizika i problema koje dužnik može imati, u poslovnoj je praksi uobičajeno zadužnicu vratiti dužniku nakon ispunjenja ugovornih obveza. Kada mu je u rukama, dužnik je može i poništiti, a tek kad je poništi može biti siguran da se više ne može dogoditi da vjerovnik ili treća osoba, bilo pogreškom ili namjerno, zadužnicu pošalje na naplatu.

3.1. Što kada je izgubljena isprava?

Članak 214. OZ-a određuje da se zadužnica izdaje u jednom primjerku. Da bi ostvario prava iz zadužnice, vjerovnik mora posjedovati dokument i podnijeti ga tijelu nadležnom za provođenje prisilne naplate. Ako je dokument izgubljen, vjerovnik ne može zatražiti naplatu. Za dužnika problemi mogu nastupiti u onom trenutku kad je svoju obvezu prema vjerovniku ispunio, a vjerovnik je dokument zametnuo i nije ga u mogućnosti vratiti. Čak i kada je vjerovnik spreman potvrditi da je obveza po ugovoru izvršena, obveza iz zadužnice nezavisna je od obveze iz ugovora čije je izvršenje osiguravala. U takvoj je situaciji opet moguće da će je njen stjecatelj uputiti na naplatu i time dužniku izazvati probleme.

4. Amortizacija zadužnice

Izrazom amortizacija u knjigovodstvu se označava otpis vrijednosti investirane imovine. Kako se i kod poništenja vrijednosnog papira također radi o postupku u kojem vrijednosni papir

gubi svoju vrijednost, ovaj se izraz koristi i za poništenje vrijednosnih papira. Pozna je ga i Zakon o mjenici² kojim je uređen i postupak amortizacije mjenice.

Iako postupak amortizacije nije za zadužnicu izričito propisan, kao što je to slučaj s amortizacijom mjenice, postupak amortizacije može se pokrenuti, a utemeljen je na članku 1161. Zakona o obveznim odnosima³ (dalje u tekstu: ZOO) koji utvrđuje da se izgubljeni vrijednosni papir može amortizirati ako glasi na ime ili po naredbi.

Upravo zato što sam postupak nije detaljnije uređen, slijedi da se amortizirati može svaka zadužnica, bez obzira na to je li isplaćena i bez obzira na to je li obveza dospjela. Isto tako, postupak amortizacije može pokrenuti njezin imatelj, bez obzira na kojoj se strani dužničko-vjerovničkog odnosa nalazio.

4.1. Postupak amortizacije

Amortizacija zadužnice provodi se u sudskom izvanparničnom postupku.

Bez obzira na to je li izdavatelj zadužnice pravna ili fizička osoba postupak amortizacije provest će općinski sud, kojem je nadležnost za rješavanje izvanparničnih predmeta dana člankom 18. Zakona o sudovima⁴, a za provedbu postupka mjesno će biti nadležan sud mjesta plaćanja.

4.2. Prijedlog za amortizaciju

Pravni interes za provođenje postupka mogu imati dužnik ili vjerovnik navedeni u zadužnici, odnosno njezin stjecatelj. Ako je dužnik ispunio, ili samo djelomično ispunio obvezu, u interesu mu je da stanje s njegovim obvezama i samim dokumentom bude do kraja razjašnjeno.

Kada obveza osigurana zadužnicom nije ispunjena interes postoji i na strani vjerovnika. No i ako je obveza ispunjena, vjerovniku je svakako u interesu poslovnom partneru koji je uredno ispunio svoju obvezu omogućiti zaključenje pravnog posla zbog čijeg je osiguranja zadužnica

² Zakon o mjenici, NN br. 74/94 i 92/10.

³ Zakon o obveznim odnosima, NN br. 35/05, 41/08., 125/11 i 78/15.

⁴ Zakon o sudovima, NN br. 28/13, 33/15 i 82/15.

izdana. I ZOO od svakog sudionika obveznih odnosa traži da se u ostvarivanju prava i obveza iz tih odnosa pridržavaju načela savjesnosti i poštenja.

U prijedlogu za amortizaciju predlagatelj treba navesti sve podatke koji govore o tome kada je i kome zadužnica izdana, a jako je korisno ako postoji fotokopija izdane zadužnice koju u tom slučaju valja priložiti uz prijedlog. Postojanje i izdavanje zadužnice može se dokazivati i drugim dokaznim sredstvima, ali teško je vjerovati da bilo koji svjedok može zapamtiti sve podatke potrebne za nedvojbeno opisivanje izdane zadužnice.

Zato se pokazuje korisnim kod svakog izdavanja izraditi kopiju izdane zadužnice. Ako je potrebno, kopija se može zatražiti i od javnobilježničkog ureda koji je zadužnicu potvrdio. Naravno, to se odnosi na zadužnice izdane nakon stupanja na snagu važećeg OZ-a. U razdoblju prije njegova važenja na zadužnici se ovjeravao samo potpis izdavatelja, a dokumente na kojima je ovjeren potpis javnobilježnički uredi imaju obvezu čuvati tri godine pa se za te dokumente ne može očekivati da će ih javni bilježnik još uvijek imati na raspolaganju.

U prijedlogu je potrebno opisati i okolnosti koje ukazuju da je dokument izgubljen te navesti dokazna sredstva kojima se ta činjenica može dokazati. Ocijeni li potrebnim, sud i tu okolnost može utvrđivati različitim dokaznim sredstvima.

4.3. Postupak

Nakon utvrđivanja svih podataka o zadužnici i okolnosti njena nestanka sud će pokrenuti amortizacijski postupak za nestalu zadužnicu te u Narodnim novinama objaviti oglas kojim će pozvati posjednik isprave da u određenom roku javi sudu da je u posjedu isprave.

Ako se posjednik zadužnice odazove pozivu, sud će utvrditi radi li se doista o zadužnici za koju je pokrenuta amortizacija te ako je zadužnica pronađena postupak će biti obustavljen.

Ako se u određenom roku sudu ne javi posjednik isprave, po proteku roka sud će zadužnicu proglasiti nevažećom te o provedenom postupku i odluci o poništenju zadužnice obavijestiti predlagatelja i sve osobe za koje je predlagatelj dokazao da su u zadužnici navedene.

Po donošenju rješenja o amortizaciji sud će i rješenje kojim zadužnicu oglašava nevažećom dostaviti svim sudionicima postupka, a objavit će ga i na oglasnoj ploči suda, kao i u službenom glasilu.

4.4. Pravna pravila Zakona o sudskom izvanparničnom postupku

S obzirom na to da Republika Hrvatska nema zakon o izvanparničnom postupku, na temelju Zakona o načinu primjene pravnih propisa donesenih prije 6. travnja 1941. godine⁵, amortizacijski postupak provest će se primjenom pravnih pravila Zakona o sudskom izvanparničnom postupku za Kraljevinu Jugoslaviju (dalje u tekstu: ZSIPKJ) objavljen u Službenim novinama Kraljevine Jugoslavije br. 45/34 od 1. kolovoza 1934. godine. Pravna pravila iz ovog zakona primijenit će se samo u onoj mjeri koliko je potrebno da se popune pravne praznine za ona pitanja na koja u važećim propisima Republike Hrvatske ne postoji rješenje.

Ovaj rad baviti će se samo pitanjem snošenja troškova amortizacijskog postupka.

4.5. Troškovi postupka amortizacije

Za sve one situacije koje nisu izričito uređene vrijedi opće pravilo da u izvanparničnom postupku svaka stranka snosi svoje troškove.

Kad to pravilo primijenimo na situaciju u kojoj je dužnik pokrenuo amortizacijski postupak za zadužnicu koja osigurava obvezu koju je ispunio, vjerovnik koji je zadužnicu izgubio nema obvezu dužniku nadoknaditi troškove nastale u izvanparničnom postupku. Naravno da, u skladu s načelom savjesnosti i poštenja i načelom da je svatko dužan suzdržati se od postupka kojim se drugome može prouzročiti šteta, dužnik može od vjerovnika potraživati troškove amortizacijskog postupka jer je do vođenja postupka došlo zbog nesavjesnog ponašanja vjerovnika.

No ako dužnik i vjerovnik o tome ne postignu sporazum, dužnik će morati predujmiti troškove postupka amortizacije pa od vjerovnika zahtijevati nadoknadu troška.

U troškove postupka ubrajamo sudske pristojbe, zastupanja, pristupa ročištu, kao i objave oglasa u službenom glasilu.

⁵ Zakona o načinu primjene pravnih propisa donesenih prije 6. travnja 1941. godine, NN br. 73/91.

5. Zaključak

Nakon donošenja rješenja o poništenju izdana zadužnica prestaje vrijediti kao vrijednosni papir. Čak i ako bi zagubljeni dokument bio pronađen, on više ne nosi nikakva prava.

Odluka kojom se zadužnica sudski poništava zamjenjuje nestalu ispravu, sve dok se ne izda nova. Predlagatelj čijem je zahtjevu za poništenje udovoljeno može na temelju rješenja o poništenju ostvarivati sva prava koja slijede iz isprave ili mu na temelju nje pripadaju, a može od dužnika zahtijevati izdavanje nove isprave, uz predaju odluke o poništenju dužniku.

Kad je dužnik predlagatelj amortizacije za zadužnicu po kojoj je ispunio sve obveze, za njega postupak završava objavom rješenja o poništenju zadužnice u službenom glasilu. Istovremeno, objava u službenom glasilu djeluje prema svakoj trećoj osobi. To znači da su i tijela državne vlasti u čijoj je nadležnosti provođenje prisilne naplate imale načina, ali i obvezu, prije nego zadužnicu upute u naplatu provjeriti je li ona još uvijek važeća. No ako nadležno tijelo državne vlasti to ne učini, dužnik je opet u sličnoj situaciji kao kada je u pitanju zloupotreba.

O stupnju izvršenja ili poništenju zadužnice ne vodi se evidencija u registru izdanih zadužnica. S obzirom na probleme i štetu koje zlouporaba zadužnice može prouzročiti savjesnom dužniku, proširenje skupa podataka koji se u registru bilježe doprinijelo bi pravnoj sigurnosti.